

Riigikohtu arvamus¹ keskse teabe edastuse ja dokumentide kättetoimetamise tõhustamise lahenduse väljatöötamiskavatsuse kohta

Justiits- ja Digiministeerium on saatnud kooskõlastusringile keskse teabe edastuse ja dokumentide kättetoimetamise tõhustamise lahenduse väljatöötamiskavatsuse (VTK).

VTK kohaselt peaks lahendus lisaks õigusaktides sätestatud kättetoimetamist vajavatele dokumentidele (nt kohtukutsed, ettekirjutused, kohtumäärused, trahvid, korraldused jm) võimaldama asutustel saata inimestele ka muud informatsiooni, näiteks teateid (nt kutse sõeluuringule, teavitus dokumentide aegumise kohta) ja muid olulisi dokumente (nt valijakaart), mida praegu edastatakse erinevate e-kanalite kaudu. Eesmärk on luua ühtne elektrooniline keskkond, mis võimaldaks dokumentide ja teabe kiiremat ning kuluefektiivsemat kättetoimetamist. VTK üks huvitavamaid aspekte on võimalus piirata ajutiselt juurdepääsu e-teenustele juhul, kui isik ei ole kättetoimetatavat dokumenti tähtjaks vastu võtnud. Keskse lahenduse kaudu saaks piirata ligipääsu e-teenustele, kui seadusega reguleeritud dokumenti ei ole vastu võetud, ning rakendada riskkättetoimetamist (nt e-äriregistri, e-toimiku ja e-kinnistusraamatu puhul, vt TsMS § 311¹ lg 9). Dokumendi riskkättetoimetamine on tehniline lahendus, mille puhul, kui isik logib ühte süsteemiga liidestunud infosüsteemidest sisse, aga talle on kättetoimetamiseks saadetud dokumente, avaneb talle esmalt keskne kättetoimetamislahendus (nagu veebilehe küpsisteaken), kust edasi liikumiseks tuleb dokumendid vastu võtta.

Väljatöötamiskavatsuse üldmulje on positiivne. VTK-s märgitakse, et ühtne dokumentide ja teabe edastamise süsteem parandab teabe kättesaadavust, väldib viivitusi ning vähendab riski, et olulised teated jäävad tähelepanuta. Kuigi keskse lahendusega ei looda dokumentide kättetoimetamise funktsiooni, soovib riik vähendada oma halduskoormust, sh kohustust teha mõistlikke pingutusi isiku kättesaamiseks. Sisuliselt tähendab see seda, et riik vähendab oma kohustust hoolitseda selle eest, et inimene saaks dokumendiga tutvuda ja inimene peab ise regulaarselt jälgima, kas riik on talle mõne olulise teate või dokumendi saatnud. Eesmärk on tervitatav, kuid dokumentide mittevastuvõtmisel juurdepääsu piiramine kujutab endast arvestatavat põhiõiguste riivet. Kui piirang rakendub üksnes menetlusosalistele, kes teadlikult väldivad dokumentide kättesaamist, võib regulatsiooni pidada proportsionaalseks eeldusel, et piirang kaob kohe pärast dokumendi vastuvõtmist. Samas ei ole selgitatud, kui kiiresti piirang eemaldatakse juhul, kui kättesaamiskinnitus antakse muul viisil kui kättetoimetamisportaalil.

VTK-s on esitatud kolm alternatiivi keskse lahenduse kohustuslikuks kasutuselevõtuks. Toetada võiks kolmandat varianti – teabe edastamise lahenduse kasutamine on kohustuslik, kuid e-teenuste piiramise funktsionaalsus dokumentide kättetoimetamisel jääb asutustele vabatahtlikuks. See on eesmärgipärane lahendus, mis ei piira oluliselt asutuste võimalusi keskse lahenduse kasutamisel.

Praegu kavandatakse piirata kättetoimetamisportaalil isiku juurdepääsu e-teenustele sõltumata tema rollist dokumendi kontekstis. Kas juriidilisele isikule kehtestatud piirang mõjutab ka tema füüsilisest isikust esindaja juurdepääsu? Siin tekib küsimus, kas selline riive on põhjendatud. Olukorras, kus juriidilisel isikul on mitu juhatuse liiget, kas siis dokumendi vastuvõtmisega hilinemisel rakendub piirang kõigile juhatuse liikmetele? Lisaks eeldab piirangu eesmärgipärane ja proportsionaalne rakendamine, et registrites olev info on ajakohane ja korrektne. Kuidas juriidilisele isikule kehtestatud piirang mõjutab tema esindajat, vajab täiendavat analüüsi.

Oluline küsimus on, kas on mõistlik ja proportsionaalne piirata ligipääsu infosüsteemidele, mis ei ole seotud sama menetluse või teenusega. Regulatsiooni rakendamisel tuleks esmalt välistada piirangud infosüsteemidele, mis puudutavad sotsiaalteenuseid, toetusi, pensioni- ja terviseteenuseid (nt patsiendiportaal). Eriti infosüsteemidele, mille kaudu isikul on ainus võimalus mõne teenuse osas riigiga

¹ Riigikohtu arvamus ei väljenda Riigikohtu siduvat seisukohta. Riigikohus kujundab siduvaid seisukohti ainult kohtuasjade menetlemisel Riigikohtus.

suhelda või esitada vajalikke taotlusi. Tuleb arvestada ka vanemaealiste digioskustega ning asjaoluga, et kasutajatunnused võivad olla antud kolmandale isikule, kes saab dokumendi menetlusosalise eest vastu võtta.